ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 72

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ 1845

Այս օրագրութեան ով որ կը փափաքի կրնայ բաժանորդ ըլլալ Զմիւռնիա ... գինը 125 ղրուշ ։ 'Ի Պոլիս պէտք ... ։ 'Ի Կարին Եփրեմ ... Գէորգ Աղա ... ։ 'Ի Տրապիզոն ... ։

Կեսարիա Բ. Արտինեան ... Գէորգ Աղա Խաչիկեանին վրայ ։ 'Ի Սուրբ ... ։ 'Ի Նիկոմիդիա ... ։ 'Ի Պրուսա ... ։ Պարսկաստան ... գործակատարներն դրամանոց ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա 24 Մարտ ։

Յիշեցինք որ Հայրենասէր օրագրոյս 68 և 71 թիւերով ծանուցեր ենք՝ թէ Օսմանեան բարեխնամ Օգոստափառ Կայսրը՝ իւր քաղցր հպատակաց բարեբաստութեանը, բոլոր հաստատութեան հանգստութեանը ու ապահովութեանը պատճառ լսելով՝ քաղաքավարութեան մէջ մտադրելու համար՝ բարեհաճեր է հրաման ընելու որ՝ բոլոր նահանգներէն՝ գաւառներէն՝ վիճակներէն ու քաղաքներէն ամպամ՝ ամէն ազգերէն մէյ մէկ հոգ երեւելի պատգամաւոր մարդիկներ գան Կոստանդնուպոլիս․ որոնցմէ Բարձրագոյն Դուռը ամէն պարագաները տեղն ի տեղը տեղեկանալով՝ պէտք եղած օրինաւոր միջոցները գործի դնելու խնամք ընէ ։

Արդ այս Բարձրագոյն կարգադրութեանը համեմատ՝ անցեալ 21ին մեկնեցան քաղաքէս Քրիստոնեայ շոգենաւով դէպ 'ի Կոստանդնուպոլիս՝ մերայս Աւետիսեան դատաւորը և շահբանդր (քաղաքական ատեանին) խորհրդական անդամներէն Եղիազարեան, և մարտասան ատաջին գրագիր Աստուածատուր Էֆէնտին, և Հայոց ազգէն՝ պարոն Եղիազար Կարապետեան, և յունաց ազգէն՝ պարոն Ընաստաս փափաս օղլու ։

Սիրելով շոգենաւով մեկնեցան նաև շրջակայ քանի մը քաղաքներէն եկող՝ դժնողն ազգաց պատգամաւորները ։

Ընդհանուր տեղեկութեան կարգին պզտամանանց Պետրոս Գ․ Արարատեան՝ Ընդդիմաց իմաստուն աշխարհագիրներէն և հնախօսներէն մէկը ըլլալով՝ ասոր հետ գտածներէն պատմութիւններուն շատ լոյս կու տայ ։ Հայաստան և Պարսկաստան և Ասորեստան տեղ տեղ քարերու վրան սեպաձև երկար երկար ու մէկ ծայրերնին հատ մէկ ծայրերնին բարակ գիրեր կան. մինչև հիմա ամէններս այս գիրերս կարդալը անկարելի բաներ էին. Ընդդիմացիներէն Գ․ Արարատեան, և Պաղդասարեանց Գ․ Գիւտեանց և Գ․ Լասեն շատ աշխատութեամբ կցցան այս գրերուն կարդալը խիստ հասկընալու ։

Սակայն խոր անձերի Պիտակին բաւած տեղը քարին վրայ արձանագրութիւնը օրինակեց, որ ճանապարհորդները կը զարմանին. բայց մինչ ալ կարդացած չէր եղած օրինակելու․ վասն զի քարին այս գիրերը գրուած տեղին գետնին երեսէն բարձրութիւնը հարիւր յիսուն ոտնաչափ է․ և քարը շիտակ անկած ըլլալով՝ վեր ելնելը անհնար է ։ Հոլլանտա երեւելի ճանապարհորդը յառաջ միքանի գրած էր սոյնը օրինակելու ճարեան գտնել. բայց տակաւին այն տեղը չի հասած՝ քիւրտերը զինքը մեռցուցին. Գ․ Արարատեան գնաց յաջողութեամբ հոն հասաւ, և փորած նաւէջ շինել տուաւ գիրերուն բարձրութեամբը ու հոն վեր ելնելով օրինակեց այն գիրերը ։

Նոյնպէս անոնք կրկարծէին թէ՝ Համաստեղ օրէն ծնած են այս գիրերս․ ոմանք՝ Նաբուգոդոնոսորին օրէն կրկարծէին, որ խոսակցութեան տառը ցեղը գերի տանելով՝ խոստովանութեան թշնամութիւնը վերցուց․ մէկ քանի մը կայ՝ որ Բագաւորին առաջը տուած գերի կենդանիներէն․ ասոնք անոնց հասկցան, որոնք թէ խոսակցութեան ցեղին գերութիւնը կենդանի․ բայց Արարատեան կրկարծէ որ՝ արձանագրութիւնը Դարեհ Վշտասպեան օրէն է․ գիրը երեք եզ է․ մէկ էջը Պարսկարեւելեանց գրով

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ճանապարհորդութիւն Հայոց լեռնէն ։

Շարունակութիւն և վերջ (տես թիւ 71)

Այս անգամ վեր ելլելու ալ շատ էին նեղութեանց վրայ 14էն 15, և 15էն 16 յուլիսի գիշերը՝ օգոստոսի 19ին նոր զառնալու վրայ էինք․ ուղեկի գործած կ'երևէր․ բայց այս երեւոյթը կիսայ ամէն չի քըշեց․ ուստի օգոստոսի 25 և 36 թէրը անցուցինք՝ Սարդիս և Սէն Լէգրգէ տեղերը․ ի մէջը բացած կիրճը, որ Սէն Լէգրգէի ճամբան է․ 27ին՝ այդն փոփոխութիւնը հաստատութիւն դրեր էր․ ծանրաշարժ զարմացած ցուցակը շատկէկ մը եկած էր․ և բարձր հովերը արեւմտեան հիւսիս (քարտէզ) գործեր էին․ երկինքին երեսը ամպերին քանի մը գեղեցկագոյն բարակ ամպեր կըսեղանէին․ բայց ատոնք ալ ետև ետև ցրուելու և աներեւութելու վրայ էին. մենք ալ մեր երրորդ ճանապարհորդութեան պատրաստութիւնները տեսանք․ այս ճամբորդութիւնս 28ին սկսանք կէս գիշերին քառորդ ժամ ետքը․ լուսինը լեցուն ըլլալով՝ մեր գիշերային ճանապարհորդութեանը օգնեց լոյս. պատուանդ լուսաւորած ամենը Պատուն բացած տեղը գտնուեցանք, որ ձիւն սառն (պղուղ) ծածկուած է հոն․ և պէտք եղած առնելը կ'առնէին․ հետևեալին վարէն եօթն հազի առաջ էինք․ թէպէտ ձիւները ամպամած կակուղ էին՝ և վերինն քալելը դժուար էր․ կէս օրէն ժամ մը ա-

ռաջ Սեան Ընդզօն հասանք․ և կէս օրէն սկսելով՝ գիշեր ցերեկ կարգաւ խել մը օդային փոփոխութեանց վրայ քննութիւն կ'ընէինք երկու ժամը անգամ մը, մինչև սեպտեմբերի 1 ։

Այս դիտողութիւններս 'ի գործ դնելու համար մեզ հարկ էր որ աշխական մը անենանք․ ուստի մեր բարեկամներէն մէկը հետևինեա առինք, որ Տարտոն Գ․ Լէլէօն․ որուն ուժն ու աշխարհագրութիւնը ալ մեզ գիտէինք․ նոյն ժամանակին մեր մեկնելու եղբայրը՝ Գ․ Բրաւէլ Պրուսէ, Լիոնը տակը իրեն բնակութիւն մը հաստատեր էր․ և մեր հետ ժամանակ լեռանը վրայ դիտողութիւն կ'ընէինք նէ՝ ան ալ ճիշդ նոյն ժամանակը մեր Հաւասի ձորոց օդաչափական գործիքներովն ալ նոյն դիտողութիւնները կ'ընէր․ որով երկու կողմը մէկ՝ բայց տարբեր տեղեր եղած դիտողութիւնները կրնային իրարու հետ բաղդատել․ իրարմէ բարձրութեան տարբերութիւնը՝ այս երկու տեղերու մէջ․ 2,900 մէթր է ։

Օգոստոս․ 29ին, մէկ պայծառ գիշեր մը անցընելէն ետքը՝ կէս օրէն երկու ժամ առաջ ճամբայ ելանք, որ Սէն Պլանին գագաթը ելլենք ամենէն աւելի բարձր տեղը․ կէս օրէն 1 ¼ ժամ ետքը հոն հասանք․ ըսելը երեւան այս կղզոր ճամբորդութիւնը ամէն մարդ վախցուցած է, և ամէն ճանապարհորդութիւններէն սոսկալի է․ և շատ ճանապարհորդներ կամ հոգնելով՝ կամ ցուրտէն փախչելով, կամ այն բարձր տեղերը փչած հովին սաստկութեանը չի դիմանալով՝ չէ յաջողեր որ մինչև հոն ելլան ։ Այս պատճառներուս հետ անանկ պատճառ մին ալ կայ՝ որ մարդոյս առողջութեանը՝ և՝ կենդանական զօրութեանը վնասակին կըգայ․ և այս է՝ ցած տեղերուն թանձր օդէն բարձր տեղերուն բարակ օդերուն մէջ անցնելը․ ասոր մարդոյս վրայ ըրած ներգործութիւնը այն է որ՝ բան կըբերէ՝ շնչառութիւնը կըդժուարցնէ, և սիրտ կըխառնէ․ և թէպէտ ցրտութիւնը սառին աստիճանէն 7 աստիճան ալ վար էր, և հիւսիսային արեւմտային ու հիւսիսին միջոցէն (երկրորդ քառանկէն) սաստիկ հով կըփչէր․ մենք աւելի բաղդաւոր գտնուեցանք, որ այս բաներուն մէկն եղաւ ալ՝ նէ՝ խիստ քիչ զգացինք տաղտուկ ։

Կը յուսայինք որ՝ լեռանը վրայ մինչև կէս օրէն 3 ½ ժամ ետքը պիտի կրնանք մնալ, և նշանի համար կըրակ վառել, որ Ճինեվրայէն և Լիոնէն և Տիւրինէն տեսնուելով՝ այս այլ և այլ տեղերուն ճիշդ աշխարհագրական լայնութիւնը որոշելը առուլ դիւրին ըլլայ․ բայց արեւը մտած ատենը հարիւր աստիճանի բաժնուած ջերմաչափին վրայ սառին աստիճանէն 12° ալ վար յուցուցնելու չափ ցուրտը կոխելով՝ հովին սաստկութիւնը այս ցուրտս աւելի անտանելի կ'ընէր․ մեր բաները կրակներուն մէկը սկսելով չէր կըցեր մեր հետը մինչև հոն գալ․ ցուրտէն մեզ պաշտպանելու համար՝ հետևինեա առած լաթերնիս ալ անոր քովը մնաց․ հարկաւ մտախոռվով պայուսած ըլլալով՝ խելքերնիս չէր կարեր որ մեր վառելու կըրակին լոյսը շատ հեռուէն տեսնուէր․ և ետքը իմացանք որ՝ այս զօրաշարժիս պատճառաւ՝ օգոստոսի 29ին Սէն Պլան լեռը՝ Լիոն քաղաքէն անմենին չէ տեսնուեր ։ Այս բաներս մտածելով որոշեցինք՝ որ կէս

գրուած․ երկրորդ էջը Սեղայ կամ Սեդացւոց՝ և երրորդը Նաբէկացւոց․ ամեն մէկ էջը հինգ հարիւրական տող ունէր․ բայց միայն առաջին էջը ամբողջ անվնաս մնացեր էր․ երկրորդ էջին միայն երեք մասին մէկն էր մնացեր․ և երրորդ էջը բաւական աւրուած էր․ բայց առանց աւրուած չըլլային ալ՝ նէ՝ չէին կարդացուեր, միայն առաջին էջը կրկարդացուէր․ որ փիւնիկեան նշանագրերով էր․ և Պ․ Ռաուլինսոն ասկից կմնար կարդալ։ Այս պատմական պատկերովը Դարեհ ուզեր է տալ թագաւոր գիրք բանելով իրեն թագաւորութեան հաստատութիւն տուած ըլլալը խմացնել։ Քանդակուած մարդոց ամեն մէկին կանակր՝ անոնց անուններն և որ ազգի ըլլալնին գրուած էր․ Մեւսոյի Խոսրովառ գետը գծուած քանդակներուն վրայ ալ՝ որ Պ․ Փօդդա Կաղ զերձի հիւպատոս գտաւ, թագաւորներուն անուններն՝ իրենց հաղթող փիւնիկներուն վրայ գրուած էր․ կերևի է, որ այս քանդակները նոյն թագաւորներուն ատոք … եղած ըլլան։

Պ․ Ռաուլինսոն՝ հին արձանագրութիւններուն նաև էն կրնալէն հագնող մարդ չէ․ մէտ ամեն տեսակներն Պիւրապագան ալ պրոթեսցա․ և Հէլէկսուրի քովերը մէկ երևելի քէռատիկարան մը գտաւ․ թէպէտ մէկրիներն աւելի նոր․ անիկայ մէկ կրակի մէհեան մըն է․ որ Բարուշան կըսէին հինը․ և Արտաշիր Պապէկան Պարսից թագաւորը շինել տուած է, որ Հայոց պատմիչները Արտաշիր որդի Սասանայ կըսեն․ որ Սասանեան ցեղէն Պարսից թագաւորներուն առաջինն է․ որ Քրիստոսի 223 թուէն մինչև 238 թիւը թագաւորեց․ և Օրագաշխ սրբեցուցած կրակապաշտութիւնը նորոգել ուզեց․ որ Պարթև ազգէն Պարսից թագաւորութիւն ընողներուն օրովը խափանած էր․ անոր համար այս մէհեանս շինեց․ Իրեր վրայ ալ ընդարձակ արձանագրութիւն կայ․ որ Արտաշիրին ձախոտը ամբողջ կըրսկէ․ Չախտը բաղկացուցիչ մարմնոյն քարերը ինկած ըլլալով մէջը մը հասկըցուելու համար քով քովի բերելը հնարաւոր ըլլալէն կասկած կայ։

Անոր քաղաքը մէկ Խոռոփոյ ընկերութեան մը կայ որ մանաւանդ Լուտրոց և Նեգրոսաց հնութեանց քննութիւններուն կրպայտը, յանձնարարէ մէջ առանց մէկ տեղ ժողվելովը՝ Պ․ Ռուսոսինի մէկ ձեռ մը ներկայացուց նոյն ժողովածոներուն, մարդկային ազգին սաղբերութեանց մէջ երևցած նմանութիւններուն վրայ, առաջ մէջ՝ խորմէ շատ հնուց երկիրներուն լեզուներուն խորթ ստուգութեանը վրայ ալ կըխօսի․ և ուրիշ նոր բաներուն հետ այս ալ կայ որ Խոխոնացւոց մանաւոր լեզուին վրայ քննութիւն ընելով որ Ընդգծեցւոց լեզուէն շատ տարբեր է, փիւնիկեցւոց լեզուին հետ մօտութիւն կըգտնէ․ և ուրիշ նշանները ալ կըշատացուց, որ առաջին փիւնիկեցիք Խուրանաս եկած են։

Ըստոց այն կողմը եկած ժամանակը չեն առած օրերէն սկսի ըլլայ․ քանզի երանելի Սեղեսէ խորհեւուրին ալ կըգրէ, որ անոր ձեռքէն փախչելով Եփրիէ գացեր են նուսով․ և հոն արձան տնկեր վրան ալ գրեր են․ որ «Ի Յեսուայ գողոյ փախուցեալ մեք նախարարք քանանացւոց եկաք բնակել աստ» (Խորեն․ Ա․ 19) և մինչև հիմայ այս քարն կերևնայ կըսէ։ Եւ յայտնի է, որ փիւնիկեցի և Քանանացի մի և նոյն ազգի անուն է, մէկերևէն որ Խորեններ անուանիւն ալ առանցմէ ըլլալ․ առաջ հատուածութիւն կուտան յատուկ տեղեկութիւններս ալ։

Պարոն Պուրինել, որ նոյն միշտ ընկերութեան անդամներուն մէկն է, այս պարագաներ ալ պատմեց նոյն ժողովքին մէջ․ Խարստ շատ բոլորաձև աշտարակներ կան, որոնց շատը և երբ շինուիլը յայտնի չէ․ և շատ կերպ կերպ ծիրներ եղած են․ բայց հիմայ հաստատապէս կարծիք մըն է թէ՝ փիւնիկեցիներու շէնք է․ որ աստ մը Խուրանաս եկած են, և այս հին աշտարակներուն մէկ քանին՝ մանրա աղէկ մը քննելով տեսնուելու, որ՝ մէջերնին հնոց չինուած գերեզմաններ կան։

Նոյն բոլորներին վրայօք շատ հաւանութիւն գտաւ Խուրանացւոց՝ և Ըմրոգի կայսերութեան երկիրները բնակող քանի մը ցեղերու մէջ․ Հիւսիսային Եփրիկէի լեռները բնակող ցեղերուն խօսած լեզուին աղէկ հմուտ մարդ մը փաստական մը աղէկ տուած է պարոն Պուրինելին, որ այս լեռնցիներուն լեզուն խօսողներ՝ Խուրանայի գեղացիները բառերը կատարեալ կըհասկնան․ նոյն պարոն Պուրինելը Խուրանայի Խնամոց ընկերութեան մը ատենը պատմէն լսեր է եղեր որ՝ մէկ Խուրանացի կին մը Ընդգլիացւոց կայսեր Ֆէս քաղաքը նստող գործակալին (քոնսոլոսին) հետ կարդալով հոն մը Ֆէս կերթայ, այն տեղի բնակիչները առանց լեզուն գիտնալ կըհասկնայ․ Այս քիչ տեղեկութիւններս կարելի է որ՝ այս խնամութիւններուն հետազօտութեան մը տան, այս երկրիս լեզուին և ուրիշ բաներուն վրայօք աւելի տեղեկութիւն տանեօք։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

20 Սեպտ․

Օսմանեան Նուաճրապետին խորհրդարանին՝ Օգոստափառ Կայսեր բարեհամբ կամքը հաստատ՝ Տանզիմաթի երջանկութիւնը և խաղա-

---

օրէն 6 ½ ժամ ետքը լեռնէն վար իջանք․ և 7 ½ ժամին Կրան Բռաչօ հասանք։

Այս տեղաց սեպտեմբերի 1ին դառնալէ այսքանք․ չորս անգամ քսան և չորսական ժամ՝ հոն կենալէն ետքը, կէս օրի ատեններ․ կէս օրէն 4 ½ ժամ ետքը՝ Մոն Պլանի ձիւնոտ տեղերը բոլորովին անցանք․ մեր այսքան փորձերը համար գնացած եւ դարձած ատեններս բնաւ գէշ և ձախորդ դիպուած մը չի պատահեցաւ մեզի․ գործիքներնիս անգամ ամբողջ կատարեալ հետերնիս եւ դարձուցինք․ սեպտեմբերի 6ին Շամոնիէն ելանք․ և սեպտեմբեր 8էն մինչև հիմայ Ժընէվա ենք․ և այս բոլոր՝ այս քաղաքս գուբս ելլելու պատրաստութեան վրայ ենք, որ երեմանք 12 օր մըն ալ Փօլյոոն լեռան գագաթը անցունենք․ ուր քանի մը աւելի զգալի դիտողութիւններ ընենք, որ Մոն Պլան լեռանը վրայ ուզածներնուս պէս կենալու համար ժամանակ յանձնողներս՝ չի կըրցանք ընել։

Հիմայ մեզի կմնայ ձեզի խմացունել՝ թէ մեր հանապարհորդութենէն ինչ խորհեցանք, ինչ արդիւնք ելաւ։

Յուլիսի 31էն մինչև օգոստոսի 9ը՝ և օգոստոսի 19էն մինչև սեպտեմբերի 4ը․ Շամոնիի քաղաքը օդային երեւոյթներուն վրայ կանոնաւոր կերպով եղած դիտողութիւնները՝ այս նոյն ձորային դաւառիս մէջ ծանրաչափին փոփոխութեան վրայօք եղած բնական կանոնը կըցուցունեն․ բայց Սօսիւրին դիտողութեան մէջ՝ նոյն ծանրաչափին ցուցակին անհաստատ կերպով երերալը՝ Ժընէվա տեսնուածէն աւելի կըտեսնենք․ նոյն ատենները Պ․ Քամթզ Պրակէ՝ Շամոնիին առաջը Եռլ գետին տաքութեան պաղութեան աստիճանները գիտեր էր ժամէ ժամ, այս գետոյս Արվէյրոն խառնուած տեղէն մէկ փղոտ… մը շափ վեր․ Այս հետաքրքութեանս մէջ՝ այս երկու ջուրերուն տաքութեան կամ ցրտութեան աստիճաններուն տարբերութիւնը՝ երկու գետին եզերքներուն գետնէն ալ կըհասկցուի․ Արվէյրոն միշտ աւելի ցուրտ է․ և ասով կիմացուի որ՝ անտառներուն մէջի սառերէն և սառնածով (պաղ աէրեսար) բռնած տեղէն կ'իջնայ․ որուն երեսը ուրիշ տարածութիւնը հիմայ ճիշդ գիտցուած է՝ Ֆոռպ երկրաչափին գործողութիւններովը․ Այս երկու գետերս քանի մի անգամ քննուած և չափուած են․ անանկ որ՝ այս անհունի սառնածոյքէն օրը որքան ջուր հալելը և վազելը հիմայ չգիտցուելու բան մը չէ։

Կրան Բռաչօ տեղը ծերմաչափով ըրած դիտողութիւններս քանի մը բաներ մեզի սորվեցուց․ որ պիտանի բաներ են․ մեր հոն գտնուած ատենը որքան ժամանակ որ օդը աղէկ գնաց՝ միջին ցրտութիւնն էր միշտ — 10°, 5․ Մոսիւ՝ իրեն Պ․ Լոլ տը Մէտրի բռնած տեղը բնակած հաշակաւոր ատենը՝ մեր պըտած 2°, 5' եղել գտաւ․ (որ կընէ 38°)․ Նոյն ձիւնին ցրտութեանը վար ըլլալը՝ օդէն աւելի երեւելի է․ ձիւնին երեսէն միայն երկու թմբէ խորունկը երթալով՝ ջերմաչափին ցուցուցած միջին աստիճանն է 16°, ուստի օդին ցրտութենէն 5°, 5' վար է․ բայց Փօլյոոն տեղը՝ 2,700 մէթր բարձրութեանը․ 1841ին և 1842ին՝ պորտ … եղած օրը՝ որ գետինը բնաւ ձիւն չի կար․ գետնին տաքութիւնը օդոյն տաքութենէն աւելի գտանք․ անկից կըմակարերինք որ՝ բարձր լեռներուն վրայի գետինը՝ որ անոնց վրայ ձիւն նստած կըլլայ, և անոնց վրայ բոլորովին բաց ըլլալով արևուն շառաւիղը չկրնալ չիտակ վրան կըզարնէ, այս երկու տեսակ գետնին տաքութեան աստիճանները շատ կըտարբերին։

Հօրիզոնէս խորունկ ձեղքի մը մէջ ջերմաչափ մը դրեր էինք․ որուն խորութիւնն էր 7 ½ մէթր․ ասով այն տեղի տաքութիւնը գտանք 6°, 4' աստիճանէն վար․ որ չէինք կրնար որոշել․ վասնզի այս գործիքս՝ այսչափէն վար եղածը որոշելու նշան չունէր։ Այս ցրտութիւններս կրնան մեկնուիլ՝ գիշեր ատեն ձիւնին շառաւիղներուն սառեցութիւնովը, որ օդը շատ կըցրտացունէ․ գետնին երեսը դրուած մէկ ջերմաչափ մը տեսանք, որ մինչև 20°, 8' իջաւ․ օգոստոսի 31էն սեպտեմբերի 1 լուսնալու գիշերը․ բայց օդին աստիճանն էր 3°, 2'։ Մոն Պլանին գագաթը՝ 3,8… մէթր բարձրութեամբ ձիւնը՝ ջերմաչափը 14° աստիճան կ'իջեցունէր․ և մենք լեռնէն վար իջնալու ատեննիս՝ լեռանը օդոյն ցրտութիւնն էր 17°, 6'։

Որքան որ Կրան Բռաչօ կեցանք նէ՝ ձիւնին դաշտը մեծ բան մըն էր․ ձիւնին դաշտը պիտի ըլլար հալելով․ և գոլորշիք ըլլալով․ քանի որ ջերմաչափը գրոյեն կամ սառին աստիճանէն վար կըցուցունէ նէ՝ առանց բարձր տեղերը ձիւնին հալիլը ուզինչ կըտեսնուի․ գոլորշիք ըլլալ՝ վեր ելլելն ալ սղ… կար է․ և ասով պակասեցին տեղը կըլեցունէ նոյն գոլորշիներուն թանձրանալը՝ ու արև մարը մանեկէն

րութիւնը ամբողջանելու համար՝ այս օրերս գործ-
ի դրած. ազգս. միջոցները հրատարակած ենք, առաջինն է բոլոր նահանգներէն և քաղաքներէն մէկ մէկ պատգամաւոր ուղարկել՝ որ իրենց երկրին պիտանութիւնը ծանուցանեն՝ և ինչ որ պէտք ունին խնդրելու՝ Բարձրագոյն առանձին, [illegible] է Եգիպտոս Վալիին սկզբին նախա-[illegible] համապատասխանութեան [illegible] որով Սուլթան Աբտիւլմէճիտին բարի [illegible] Տաճկաստանի մէջ ուսումի [illegible] ժամ մը յառաջ ծագելէն 'ի [illegible] բոլոր երկիրս ալ անկից մեծ մեծ օգուտ-ներ քաղելու ը կարծենք ամենուն յայտնի է։ [illegible] միջոցը՝ որ զանազան բարեկամ ազ-գերուն պատգամաւորներուն՝ Բարձր Դրան գրած [illegible] Թօրխանէ Սիւզեր Սուլթան Աբտիւլմէճիտ Խանի փա-[illegible] պիտանի կառավարութեամբ յառաջ [illegible] օրինաց (կանոնի) հա-[illegible] հաստատութիւն է, որ [illegible] ժողովուրդներուն՝ պիտոյքներուն [illegible] և ամեն կարգի հասարակաց շէնքերուն մէջ [illegible] անկարգութիւնները վերցուին և արդ-[illegible] երկիրս բարեկարգութեամբ և հասարակաց պահպանութեանը համար։ Այս եղանակաւ [illegible] պակաս չէ՝ հակառակութեան կող-[illegible], և յուսալի է որ մեծ ազգութիւն [illegible] Այսպիսութեամբ բոլոր նահանգներուն բա-րեկարգութեամբը։

Անցեալ կիրակի որ Թօրխանէ Սիւզեր [illegible] Աբտիւլմէճիտ Խանի փաշայն Բարձր Դրան [illegible], որուն Բարձր փոխարքային և [illegible] պաշտօնատարներուն ներկայութեամբ [illegible] Կայսեր Հանդէսը կատարեցաւ այն տեղ, [illegible] Օգոստոսու [illegible] կրկնուեցաւ թէ [illegible] է իւր ծաղկահասակ քոյր բարձրա-պատիւ Եռիքէ Սուլթանուհին [illegible] ասոր։ Աբտիւլմէճիտ Խանի փաշայն բոլոր պաշտօնատարներուն շնորհաւորութիւնը ընդունեց, ուր և իւր սրտին երախտագիտութիւնը յայտնեց։

Ըսուէն թէ՝ հարսանեաց հանդէսը՝ սովորական արարողութեամբ յառաջիկայ մայիս ամսոյ մէջ ըլլալու է։

— Այսպիսիական հրովարտակաւ մը Բարձրա-պատիւ Ֆէթհի Ահմէտ փաշային՝ պատերազմի պաշտօններուն [illegible] և վարու-գարանին [illegible] [illegible] Ռիզա փաշային տեղը։

— Անցեալ 13ին Լոնտոնի և Ընկերոյ [illegible] դեսպանները [illegible] գործոց Սօսէ. պաշտօնատարին հետ խորհուրդ մը ըրին, և կը կարծուի թէ՝ [illegible] է եղեր այս խորհուրդը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲՐՈՒՍԻԱ

Պէռլին քաղաքը՝ խուլ և համր տղոց դպրատան մեծ վարժապետ պարոն Սէկկէրդը՝ խուլ և համր տղոց միտքը բանալու միջոցաւ՝ [illegible] [illegible] մէջոց մը գտաւ, և քանի մը տեսակ և ապուշ (սէմ) տղոց ընելով յաջողեցաւ։ Այս վարպետս անանկ մասեր էր որ՝ խուլերուն մէջ ապուշ կրցանուն նէ՝ պատճառը նոյն խեղ խելութիւնն է. և անոր համար եղած ղեղը՝ մէկալին ալ օգուտ կ՚ընէ։ Թօրմէրը ընելէն ետքը մէկ [illegible] կարանի կերպով մը [illegible], պարոն Լէյիսոն ա-նուն բժշկապետ մարդուն նուիրեց. որ Տէրութեան կողմէն ուսմանց ընդհանուր հոգաբարձու գրուած է։ Հետևեալ խորագիրն է. «Ապուշ խելագարութեանը ճամբով՝ մարդին ապուշութիւնը և տխմարութիւնը բժշ-կելու հնարք»։ պարոն Լէյիսոն՝ այս ճարտար և գը-րութեամբը շատ հաւնեցաւ. և ապուշ խուլերը՝ որ մինչև հիմայ բան սորվելու անընդունակ սեպուելով՝

13°, 5′. Հիւսիսի գիտողութիւնները առաջին ան-գամին տարբերութիւն ցուցուցին 5°, 7′. և երկրորդ անգամին՝ 6°, 1′։

Սանտրաչափ գործիքին օրական փոփոխութիւններ-ը սահմանելու համար ճշտութիւն գտնելու՝ չորս օրուան միջոցը բէթ. եկաւ. բայց այն տեսանք որ՝ Լա-նտրուն գաղափարը այս գործիքին խաղալը՝ ցած և համեմատելով խաղալէն աւելի կանոնաւոր է. օրը պարզ եղած ատենը աւելի կանոնաւոր է. և ասանկ պա-րագաներու մէջ՝ չորս օրուան գիտողութիւնը կրնայ բաւական սեպուիլ. այս չափաւորէա ձևացած կոր գը-ծին օրական չափը որ ասիկայ՝ 1841ին և 1842ին Գիւ-հօան տեսածներէն աւելի չափ կը. և այս լեռնաս բարձ-րութիւնն է ծովուն երեսէն 2700 ոտք։ Կէս օրէն երկու ժամ առաջ սկսելով մինչև չորս ժամ ետքը ծանրաչափին վրայ շարժում բոլորովին չերևիր. չոր-սէն մինչև տասն (կէս գիշերէն երկու ժամ առաջ) վար իջնալու վրայ կ՚ըլլայ. և անկէ ետքը կեցնայ մինչև կէս գիշերէն չորս ժամ ետքը. այն ատենը կսկսի վեր ելնել մինչև տասն ժամը. (կամ կէս օ-րէն երկու ժամ առաջ). հարիւրաւորները տեսնուած-ներուն վեր ելլալուն պէտս ծայրի սահմանէն մինչև վար իջնալու վերջին սահմանը հաշուելով՝ միայն գիշերուան առնուած չափերը կրցենք, ցորեկուան առնուած չափերը ետ ձգուած են. ասոր լման չափը կը գտնենք ⁵/₃ մ.միլիմէթր։

Չայնի ուժին վրայ ըրած փորձանքին հասկցանք որ՝ օդոյն վերի կողմերը ձայնին տկարանալը շատ երևելի բան մը չէ. օդոյն խտութիւնը պակսելուն

խուլ և համր տղոց դպրատունը չէին առներ, անկէ ետքը Պէռլինու նոյն դպրատունը պիտի առնուին։

— Իրուսիայի Թագաւորին անցած տարւոյ մէջ կենացը դաւաճանութիւն ընելով՝ արժանաւոր մա-հուան դատապարտուող Չէհէին անունն ալ յիշեց-աւ [illegible] և մէկ նախատական անունի՝ պէս բան մը եղած ըլլալուն համար՝ Իրուսիայի Միկէլիս գաւառը մէկ մեծ մը՝ որուն մականունն ալ Չէհ-էր, չէր ուզեր որ՝ այս անուանս կանչուի. ասոր՝ մէկալ Չէհէն հետ ամենևին ազգականութիւն չունե-նալը հաստատելէն ետքը՝ Թագաւորին աղերսագիր տուաւ, որ այն անունը իր վրայէն վերցնէ. Թագա-ւորը՝ ասոր խնդիրը շնորհելէն զատ՝ աղնուութեան յանձնուած եղաւ, մէկ նոր մականուն մը ինքը հնա-րեց. Չէհ բառին՝ գերմաներէն [illegible] գրուածքին առաջին չորս գիրերուն կարգը փոխելով՝ ըրաւ Էշէ, որ ըսել է՝ վաւերական, ծշմարիտ, հա-մարձակ, հաւատարիմ։

ՍՊԱՆԻԱ

Սէօ-ռէ Իմէնէ օրագիրը՝ Օվիեդոյին մահը պատմած ատենը՝ կենացը վրայ ալ այս տեղեկութիւնը կուտայ։

«Օվիեդոն՝ բուն երկիրը և իւր երկու աղայքը հրացանով (թիւֆէնկով) մեռցուցած տեղերնին պահուած էր. այս երեւելի մարդոյս կենացը և ա-ռաջիկայ ըրած թողած բաներուն վրայ շատ զրուց-վածքներ կան. որովհետև ճարպիկ հնարագէտ ըլլա-լուն համար շատ անուանի էր. Իսրէ Լէօրէնս երկ-րէն էր, Պարէս գիւղին մէկ երկրագործի մը տղայ. հայրը՝ ասիկայ եկեղեցական ընել ուզելով դպրա-տուն տուաւ. և հոն իրեն գամնկեր ունեցաւ Էսքա-վարիս երիտասարդը, որ սրբութեամբ կեանք վա-րելով մեռաւ Թաւարրա բռնած վանքը։ Օվիեդա-նօյին բնաւորութիւնը՝ հօրը գիտաւորութեանը հա-կառակ էր. ասոր հայրը դպրատունէն հանեց՝ ար-տը տարաւ. մշակութիւն ընելու. կարգուեցաւ նէ շատ պզտիկ էր. և Պարէսոյի քովերը ընդարձակ գետին բռնեց բանելու. բայց շատ չանցած այս կերպ ապրե-լէն ալ ձանձրանալով՝ որ շատ հանդարտ էր, սկսաւ

ատրիճանովը չէ ձայնի սաստկութեան պակսիլը, անկէ զէշ կ՚ներեւի. բայց այս բարակ և փափուկ փորձերս պէտք է որ նորէն ըլլուին. հոս պատմելու պարագաներս՝ ձայնին պակասիլը կամաց կամաց ըլ-լալուն մէկ փորձն է. ծովուն երեսէն 4000 ոտք վեր բարձրութեամբ մէկ տեղ մը կրցանուի. որ մէկ մարդ մը հոն բարձր ձայնով խօսի նէ՝ արձագանգը քանի մը անգամ կրկնուի. և վերջին անգամի եղած ձայ-նը եօթն մանրերկրորդ անցնելէն ետքը կլսուի։

Մագնիսական զօրութեան ուժը՝ որով մագնիսին ծայրը դէպ 'ի վեր կըլլէ բռնայ, շատ անգամ նայուեցաւ ծովուն երեսէն 2400 ոտք բարձրութենէն մինչև 3000 ոտք բարձրութիւն. Սէն Պէռնառ, Սէնիլ՝ և Պօնհօմ բռնած կիրճերէն, և Կռան մուլէ բռնած ապառաժէն՝ որ 3100 ոտք բարձրութիւն ունի. և Կռան Ռուլօէն՝ և Սէն Պլանի զագաթէն. և ասանկ-մով հասկցուեցաւ որ՝ այս մագնիսական զօրութիւնս գետնին բարձրանալուն հետ ինչ չափ և ինչ համե-մատութիւն ունի. Շօսիւրը՝ ասանկ գործիքի գիտենք նէ՝ թէ լեռանը գագաթը և թէ լեռանը տակը մէկ պէս է. Յուլիս 30՝ Հիւսիսի գիտելով գտանք 64°, 15′, 0″։ Օգոստոս 30ին՝ Կռան Ռուլօ. գտանք 64°, 12′. 6″.

Երբ մարդ մանկէն ետքը օդոյն վրայ երեցած գոյնը ուշադրութեամբ մտածելու կերպով մը նայե-ցանք. և այս գոյնս՝ բարձր լեռներուն վրայ շատ երևե-լի է. ասոր համար՝ օգոստոս 30 իրիկուն՝ Ֆօլ տը Կուղէ բռնած տեղը եղանք. և այն տեսանք որ՝ քա-ղաքական կանոնով որոշուած վերջալուսին վերջանա-

մարդիկ բան փախցունողներուն խանութը ։

Այս նոր գործս իրեն յաջող չի փիլոց․ և այն մի-ջոցին կինն ալ՝ որ տակաւին շատ տարիք չէր․ Հըր-նոնուրէն մեռաւ ։ Օտտապանօ նորէն կարգուեցաւ․ Հերմէնհըլտա Միարգինեզը առաւ․ որ հիմայ ողջ է, և գինեպանի մը աղջիկն էր․ նորէն մարդ բան փախցունողներուն ընկերութեամբ մտաւ․ և այս ան-գամին ալ չի յաջողելով՝ գողերու հետ խառնուեցաւ․ և քիչ ատենէն ետքը անոնց գլուխ եղաւ․ երեւելի գողութիւններ ըրաւ․ ամենէն երեւելին այն գողու-թիւնն է՝ որուն առթիւ Լինեցիներուն եր-րորդ տուներուն մեծերը՝ զատ զատ սենեակ-ներ, և Օտտապանօ մեծնալու պատասխան էր․ ա-սոր վրայ երկար ատեն լեռները թափառական կեցա-լով, և այն միջոցին կինը բանտէն իրեն գրեց, որ միւս գրեանը, բայց իրե-նց վարպետութիւն բանեցնելով այն բանտէն փա-խաւ ազատեցաւ ։

Այս միջոցիս քաղաքական պատերազմ մը սկսած ըլ-լալով՝ ասիկայ գիշեր մը գաղտուկ Չիբրոնօ մտաւ ։ քաղաքին Պօտեկէիեր ըսուած կրօնաւորներուն վան-քին լուսարար կրօնաւորը կանչել տուաւ․ միայն ա-նոր յայտնեց որ Ցօն Բէաւլօին կուսակիցներուն հետ պիտի միաբանի, և հաւատարմութիւն յուցնելով մեծ գործեր ընել կուզէր․ հանդիպելու համար՝ Չիբրոնի վարդապետի համբուրումը բանեցնելու տալու, ճամբան պիտի առաջարկէ և արդիւնքն է, որով այն չափէն միջոցը Ցօն Բէաւլօն դիւրաւ կրնար քաղա-քին տիրել․ առաջարկածը կատարելը իր վրան կ'առ-նէր․ և կատարեալ կերպով ալ կըրցուցանէր ։ Կրօ-նաւորը այս խօսքերս մարդ ընելէն ետքը՝ իրեն շատ բարեկամներուն ալ պատմեց․ մինչև Օտտապանօ-յէին ալ իմացուցին և կատարեալ անելեկացաւ․ որ Ցօն Բէաւլօին զօրականներէն էր․ խօսք բրին որ այս գործը պէտք եղած բաները՝ ամենն ալ Միարգին ա-նուն մէկու մը տանը տանին․ որ Լոմպարտիայի սահ-մանակ մըն էր ։ Լսածը ամէնը ընելէն ետքը՝ եկաւ Օտտապանօ ինքը քաղաքական կառավարչին գնաց խօսեց տուաւ որ՝ ասանկ մէկ խորհուրդ մը կայ քաղա-քին մէջ․ և թէ որ կատարմանը ժամանակ տրուի

լուն ատենները՝ հօրկանէն 25°էն մինչև 40° բարձ-րութեամբ գեղեցիկ փորգագոյն լոյս մը կըլլալ ատ պրէր արեւմտեան կողմը․ և այս լոյսը՝ չէր կրնար գուշէն տեսնուիլ․ մենք սակայն առաջ հասկըցանք որ այս ատեններս լեռանը գագաթին ձիւներուն գոյնը փա-գագըյնի գառնելուն պատճառը այս է ։

Վերջերին՝ լուսոյն պայծառութիւնը այս տեղս աւե-լի քիչ է՝ քան թէ ցած տեղեր տեսնուածը․ շուք տեղը գտնուած բանը գծուար կըտեսնուի․ գիշերնե-րը լուսին եղած ատենը շուք տեղերն ալ ասանկ է, լուսնի 14 և 15 եղած ատենուան պայծառութիւնը՝ լուսնին գիմացը բռնած մեջերորդ աստիճանի մեծու-թիւն ունեցող աստղերուն լոյսը ծածկելու հասնի թէ կ'ըսուէ։

Նոյեմբերին գոյուղիկին տեղութեանը վրայ ալ քա-նի մի անգամ փորձեր ըրինք՝ գերազանց կերպով շինուած ջերմաչափով մը, որ Պ․ Ռէկոյին մեզի յանձ-նեց էր․ և փորձ ըրած տեղերնիս՝ ծանրաչափին ինչ-նալուն աստիճանները էին ասոնք․ 757, 731, 674, 530, 479, և 424 միլիմէթր ։ Ըսել կուզենք որ՝ մտածյա Ֆուլհօռն երկինք նէ՝ այս դիտողութիւններս հոն ալ ընելով՝ վերոյիշեալ չափերուն վրան ուրիշ չափեր ալ նշանակելու պատեհութիւն կ'ունենանք ։

Լեռներ և ցած տեղերը ինկած ձիւները՝ ասոնց բնութիւնը՝ կապուտի զարնող երանգները, որ Հի-մալայան բնագէտները ասոնց վրայօք քննութիւն ը-նելու նոր սկսած են․ հին ու նոր կարգերուն իրարու մէջ քամուելով անցնիլը․ հիւս ըսուած ձիւներուն վերէն վար կինալը, սառնակները, և ասոնց մասի

նէ՝ շատ գէշ կըլլայ, առաջը առնելուն ճամբան ալ կըցուցնէ ըսաւ․ բայց խօսք տալու էս որ՝ որու ա-նունը յայտնեմ նէ՝ անոնց մէկինալ փնաս մը չի հաս-ցունես․ և այս բանիս վրայ քաղաքապետէն հաստա-տուն խօսք առնելէն ետքը՝ բանը տեղն 'ի տեղը հաս-կուցուց․ քննութիւն ըրին, և հասկըցան սոյնչ՝ որ Օտտապանօին խօսածը չիտակ է եղեր ։

Ասով իրեն առաջի յանցանքին թողութիւն եղաւ․ և ինքը քանի մը հոգի գլուխը ժողվեց․ պարոն Ռի-գօ Ռիծաւուօին պաշտպանութեանը տակը մտաւ․ և Ցօն Բէաւլօին դէմ ըրած արիական գործերովը զինուորական կարգին մէջ առաջ անցաւ․ և մեծնա-լու վրայ էր շարունակ․ մինչև որ այն փոփոխութիւ-նը վրայ գալով ինկաւ ։

Ասոր ասանկ մեռնելուն պատճառ եղող լրտեսու-րը և ուրիշներն ալ սպաննուեցան՝ նոյն յանցանքին համար․ և մէկալ խորհրդակիցներէն շատը խիթ ազ-րանեցան ։

Ամերիկայի վերջին խռովութեան ատենը որքան մարդիկ բռնուած և բանտը դրուած էին նէ՝ ազա-տութեան պատճառաւ, Ամերիկայ իշխողուհին՝ ա-նոնց ամենուն ալ յանցանքը ներեց և բանտէն հա-նել տուաւ ։

—Ամերիկայի տէրութիւնը՝ դեկտեմբերի 27ին գը-րուած մէկ հրովարտակով մը՝ տէր Ալեքսոյա Մինատ-սեր անուն գնդապետին պատիւը և նշանը և աստի-ճանը և Ամերիկայի սեպուհներուն ժողովոյը (պէրա-թէը) ձեռքէն առաւ, որ շատ ատենէ հետէ առած էր, և հրաման ըրաւ որ՝ մէկ մըն ալ Ամերիկայի սահմա-նէն ներս ոտք չի կոխէ ։ Այս զօրապետս հրամանն ա-ռած էր Լուսիթայի երկիրը երթալու․ Լուիզպէրկի զօրքերը մանելու համար․ և հրովարտակին մէջ ա-սոր վրայ ձգուած յանցանքը այս է․ իր ծառայար-հորդութեան ատենը Միլան, Վենետիկ, և բոլոր Իտալիա պըտըտեր է՝ մէկ անգղիական բաղաքորով մը Անգղիայի տէրութեան հին զօրապետներէն մէկն եմ ըսելով, և բնաւ մէկ տեղ մը՝ Ամերիկայի զօրականներուն աչքին չէ երևցեր, և ամեն ատեն նստած ե-լած տեղը՝ Ամերիկայի կառավարութեանը վրայ գէշ կըխօսեր եղեր ։

դաշտերուն և չիւաղ գետիններուն վրայ տարածուիլը, որ Լամոնինին գաշտին վրայ և անկից անդին անոր սահմաններէն դուրս ալ տեսնուած են, անոնց առաջքուց գանուած տեղերը մնացած նշանները, խա-հոր կտոր աշազին քարերը՝ որ անդէն խախախիլը շատ դժուար է․ բայց ուրիշ տեղերէն հոն եկած մնացած ըլլալնին ալ յայտնի նշաններով ստուգուած է․ ա-սոնց շատքը և գիրքը և գեղ 'ի լեռանը վրայ մինչև որ հասած ըլլալնուն սահմանը, ուրիշ կտոր քա-րերուն յեկուիլը (րէբտաշը), և մանաւանդ՝ տեղ տեղ փորուելով ճամբաներ բացուիլը, որով յայտ-նի կ'երևի թէ այն աշագին ապառաժները անոնց վը-րայէն քաշելով անցեր են, ասոնք ամենն ալ տես-անք, և Մօն Պլանին փարի կողմերը կենալու հար-կաւորուած օրերնիս՝ ասոնք քննելով անցուցինք։

Իսկ օգէն անսոր օգը անցնելէն պատճառած բը-ժշկական գիտութեան վերաբերեալ երևոյթներուն վրայօք ալ անհոգութիւն չըրինք․ մարմնոյն անզգա-նիլը քիչ մը երկար ատեն բանեցնելու եղող մար-դուն իմացած անհանգստութիւնը և նեղութիւնը՝ ծա-վէ բռնուած մարդու քաշածին շատ նմանութիւն ու-նի․ և ասիկայ աղէկ մը յայտնի իմացուեցաւ որ՝ որ-քան բարձր տեղ կ'ելլէի կոր նէ՝ բազկերակին (նապ-ըին) զարկուածքը այնքան շուտ կ'ըլլայ կոր․ բարձրին (խոյլելին) ասկօրին գլուխն ալ՝ Բէօզեխօրսէ ըսուած փոսին մէջ անխախտ մնաց ալ փորձուեցաւ՝ թէ արդ-եօք գուրսի օդոյն կշիռն ալ այս բանիս պատճառ ե-ղաւ և ուժ առաջ բաներուն կարգը կրնայ մի մըտ-նել ։

Այս Մինաւինի զօրապետը ընկէ Թրիէստէն և ազատութեան պատերազմին ատենը Ամերիկայէ-տած է․ և որովհետև անգղիարէն և գերմաներէն գիտէր․ Անուիկօ զէնեալը ասիկայ իր քովը առաւ․ և գաղնակից զօրաց հետ խօսած ատենը աս-կայ էր գործին կըբանեցունէր ։ Ատենէ մը ետքը՝ որ Պանդարագէին Ամերիկայէն վերցուցած և Պօլ-զէա բերած պատկերները Ամերիկա բերուելու եղան ատենը մէկէն աւելները ընտրելու համար՝ Յէրա-թեան կողմէն Պօլոզնա ղրկուեցաւ․ ասիկայ էր որ ազգային գանձուն գանձապետը ալ խօսեցաւ Ջեն-Լէօն զէնեալին հետ․ և այս տարիներս Լօմպարտի-ցին զօրաւոր կուսակիցներուն մէկն էր ։

ԳԱՒԱՌՆԻ

Օմպեղէտի Կրիզոն գաւառին Բէաւո քաղաքը զա-ղարական փոքր կառավարութիւն ըսուած ատեն-րոլոր հրէաներուն հրաման հանեց․ որ ասանկ-ան անզանելու քաղաքէն դուրս ելլեն երթան․ պա-ճառ կըրբերէ մէ ատեանին մէկ վճռովը եղած հրա-մանը․ որով մարդավաճառութիւնը (չէբէչութիւնը և պօխծածութիւնը) կ'արգիլէ ։ Այս հրամանն հրէաներուն արգելուած կ'ըլլայ կոր բոլոր գաւառի մէջ ինչ և իցէ կերպ առուտուրով նեղելն․ ա-համար ասոնց մնալու դատճառն ալ չի արտեր․ Հը-րէաները թէպէտ ըսին որ՝ այս օրէնքը մեզի համար չէ․ բայց չի կրցան մարդ խաբել տալ․ կառավարու-թիւնը իր վճիռը ետ առնել չուզեց․ և հոն Պօ-լիայի Ցէրութեան հրամաններէն մէկ հրեայի գանուելով, որ Կրիզոն գաւառին մէջ հանգ ալ ա-նէր իր ձեռքը․ ասոր ալ հրաման եղաւ որ ելլէ եր-թայ․ ասիկայ նոյն հեռուն Պօլոզնայ գեսպանին գը-նաց․ և գեսպանը՝ կառավարութեանը մարդ ղրկե-լով տուաւ որ՝ թէ որ վճիռը ետ չառնուի նէ՝ կը-րծեմ՝ փորձել․ որ որքան Կրիզոնցի կրզանաւորնե-րն և հինգ օրուան մէջ՝ անոնք ամենն ալ անկէ վրդովել կուտամ․ այս խօսքը բանը շինեց․ այսպիսով հրէային հրաման եղաւ որ մնայ ։

Ի ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Ի ՏԳԱՐԵՆԻ ԵՐԵՔՆԵՏՈՒՆԵԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Այս պատմութիւննիս լըմնցնելու ատեննիս մե-զի պարտականութիւն կըսեպենք այս ալ ըսել՝ Սատէնեայի Մեծափառ Թագաւորը և կառավա-րութիւնը աղէկ տրամադրութեամբ մեզի սիրտ տալ այս քննութիւններս ընելու, և ձեռնհասութ եղած լեռանը տակը եղած գաշար գտնուած քաղաքներուն քաղաքապետներէն և կառավարիչներէն մեզի լաւ օգնութիւն և պաշտպանութիւն եղաւ․ կարծ բարեկ-ամ՝ որ մեր ճանապարհորդութեանը ինչ և իցէ կեր-պով օգնական և մասնակից եղաւ՝ ամենն ալ կրնանք խրատալեօ զովել․ և գխաւորապէս՝ մեր անգլիա-տաղնորդը՝ ժան Միշէլ․ որ մեր գործոցը յաջող երթալուն շատ անոր ճանաչկութեանը սալու բ-րուանք ունինք․ և մեր վերջին անգամի փորձերնիս յաջող երթալուն վրայ այն կողմէն ելլոք կը խնդանք որ Ձիր Մեծապատուութիւնը այս գործս մեզի յանձ-նելով մեզ փառաւորեցիք նէ՝ այս ընտրութեանց վրայ Ձեզ պարգևրես համելը՝ մեր ամենէն ուրախ մտածում էր ։

Հաճեցէք՝ պարոն Պաշտօնատար, մեր յարգա-կան ակնածութիւնը ընդունել, որով պատիւ կըլ-լանք ըլլալ Ձեր Մեծապատուութեան ։

Խոնարհ և հնազանդ ծառայք՝

Ե․ Պէ-Ք․ Լ․ Լ․ Սոււս։

Ստորագրեալներս 'ի Պօլոզդիւկեանէ

Յով․ Գրոս․ Տ․ Կ․ Ջամպագնեան